

Тієї весни Мотря щодня виглядала Василька коло воріт. Отак, як сонце навзаходи, рипала вона з хати у двір і, загрибаючи ногами торішне сміття, човпла до хвіртки. З вікна, припавши лицем до шибки, перелякано стежила за нею Поля, молодша Василькова сестричка.

— Не бійся, дурненька,— гомоніла Мотря знадвору.— Я ж осьо! Я тільки Василька вигляну. Василько Полі рибки принесе... А що!

Вона тицькала пальцем у шибку і вертіла ним, як свердликом, напроти Полиного пупика. Поля сміялася тій забаві.

Дійшовши до тину, Мотря злягала на нього в'ялими, давно порожніми грудьми і починала дивитися вздовж вулички, в той бік, звідки мав повернутися Василько.

Він приходив завжди смерком, по-старечому зморений, забрьоханий по плечі, і, ляпаючи долонею об мокру торбину, ще здалеку раденько гукав:

"Є, мамо, рибка. І пліточки, і дерунчики є..."

Мотря теж раділа, тулилася до сина й шепотіла: "От любий. Завтра ми юшечки на снідання зваримо..."

Потім Василько ніс вудки до хліва, гарненько складав їх на кілочки, вбиті під стріхою, і йшов у хату.

Мати висипала рибу у велику луджену миску, заливала водою і, помітивши серед дріб'язку щось величеньке, тоненько вигукувала:

"Ого, який деруняка!"

Але сьогодні у вуличці було порожньо й тихо. За селом високо в небі, над молодими пшеницями, кружляла гайвороняча зграя: то розтягалась у довгу чорну смужку, то знову зливалася в кім'ях, нагадуючи дикий бджолиний рій.

Кра-крах...— чулося здалеку.

Заходило сонце, мінялося барвами небо:,то жовтогарячими, то густо-червоними, то просинюватими, доки не загускло у німій вечоровій прозелені. І вже не видно було чорної зграї над пшеницями, чувся лише далекий тривожний гелгіт.

Наступала ніч, а Василько так і не прийшов.

В той день він прокинувся рано. Мати пішла на роботу, а Поля ще спала. У шибки цебеніло сонце, тремтіло на стіні рожевими плямами в голубих рисочках. Попідвіконню вистрибували наїжені від ранкової прохолоди горобці й цвірінькали на сонце. Їхні голівки теж було видно на стіні.

Василько знайшов у запічку важкі од латок штанці, велику засмальцьовану гімнастюрку — батьків подарунок із фронту — і став одягатися. З вивороту в штанцях було багато стрьопів, пальці щораз зачіпалися за них, тому Василько довго плигав на одній нозі, доки натяг обидві холоші. Потім у сінях знайшов іржаву саперну лопатку, вищерблену осколком, і пішов у хлів копати черв'яків.

У хліві, крім ластів'ячого гнізда під кроквою, нічого не було. Старий гній на тому місці, де стояла колись корова, видихався і пах сирою льоховою землею. Василько розгріб у куточку сухе сміття, щоб копати, і натрапив на кубельце від коров'ячої ратиці. Воно було давнє і зашкарубло, мов череп'яне. Василькові запахло теплим вранішнім молоком. Згадалася корова. У неї були різні роги: один, довгий, красиво вигнутий, стримів угору, а другий, скручений у бійці, ліз прямо в око.

І вже земля з-під лопатки не відгонила Василькові льохом. Він чув, як молоко цвіркало в дійницю. Туга біла цівка глухо шурхала в піну або стьобала об луджені віїця і висвистувала. Мати цідила молоко крізь чистий полотняний рушник і набирала кухлик йому. Воно шумувало, лоскотало ніс, на губах залишалися теплі бульбашки і лопались...

Василько проковтнув слину і обернувся до ластів'ят.

— Сидите? — гукнув до жовтих дзьобиків, що стриміли з гнізда.— Тато й мама на вас роби, а ви тільки репай... Он павук перед самим дзьобом гойдається — хіба повилазило? — Потім зітхнув і сказав те, що чув колись від батька: — Ото немає на вас хворостини...

Черв'ячки попадалися різні: товсті і тонкі, прудкі і кволі. Василько складав їх у стару іржаву баночку з-під консервів, приказуючи:

— Оцей — на дерунчика, бо він любить, щоб перед ним викручувались, а оцей ледащо — на пліточку або на вустирку...

Доки він отак порався, сонце підбилося височенько і стояло уже в дверях, заглядаючи до хліва. Прилетіли ластівки і заходилися годувати пташенят. Василькові теж схотілося їсти. Він затоптав перекопану землю, виніс, черв'яків на сонце, щоб не повилазили, і побіг у хату.

Поля прокинулись і плакала, одкинувши голівку назад, так що сльози котилися не по щоках, а побіля пух.

— Чого ревеш? — гримнув на неї Василько.— Іди, будемо снідати. Поля замовкла, вилізла з під мокрого поживклого ганчір'я і

подибала до столу.

— Знову вбурилася! — здивовано вигукнув Василько і хотів ударити сестру, але враз одійшов і в'їдливо загиготів: — А ще називається молода...

На столі серед сонячного світла стояла миска з учорашнім борщем. Борщ устоявся, зверху була тільки чиста вода, а насподі чорніло усяке зілля.

Василько помішав борщ. Чиста вода зробилася темно-зеленою, а зісподу спливли шматочки риби, теж зелені, і знов поринали на дно. Поля сопла, лізла над миску, намагаючись догнати рибку.

— Ану не бовтайся! — крикнув Василько і ogrів Полю ложкою. Вона знову заплакала, роззявивши позелененого ротика. Василько знайшов у борщі риб'ячу голову і подав сестрі.

— Цить, я більше не буду.

Поля затисла голівку в кулак, посмоктала трохи і поклала на стіл.

— Ти що? — здивувався Василько. — А очі? Очі їж!

— Я боюся, — сказала Поля, — вони дивляться.

— Хе, дурна! Ось як треба...

Василько обережно видовбав кругленьке око і вкинув у рот.

— А! — прицмокнув.— Солодке, як березовий сік. Поля засміялась і почала видряпувати друге око. — Ну, тепер я пішов по рибу,— сказав Василько, — а ти грайся і не плач. Я тобі за те петриків од річки принесу.

Він приставив до лоба два розчепіrenих пальці і задки потанцював до дверей, приспівуючи: "Петрику, петрику, вистав ріжки на чотири доріжки..."

— А зараз цим гратися? — запитала Поля.

— Черепочками. А то так зроби собі куклу з ганчір'я. Закинувши вудочки на плече, Василько почимчикував до річки. У

вуличці стояли давні калюжі, жовті од гнилої соломи і кінських кіз'ячків. У них купалися посмітюхи і блищало сонце. Василько не обминав калюж, бо вода була тепліша, ніж земля, і зогрівала ноги. На луках між купинками ще не зійшла роса, і Василькові довелося закотити холоші, щоб не забейкатись. У траві стрибали жабенята, билися холодними рильцями об голі литки і перекидалися голічерева, показуючи червоненькі пузця.

Василько клав жабенят на купинки і волав щосили:

— Марш по калюжах, самураї!..

На річці теж було багато сонця, вода виблискувала, як нікель, різала в очі і двоїла поплавок. Верболози принишкли, немов зів'яли, листя на них аж посивіло.

Ставало парко.

Кльову не було.

Василько повикидав вудочки на берег і поліз у куші збирати петриків. Вони були теплі, сухі й торохтіли в пазусі, як волоські горіхи.

Сонце вгрівало дужче й дужче, висмоктуючи з землі гарячу душну вологу. Василька розморило. Він поховав удочки в осоці, пригнув до землі густий верболозовий кущ і, підібгавши ноги, бічком приліг на гілля. Воно лагідно прийняло на себе легеньке тіло, погойдалося трохи, лоскочучи траву гарячим листом, і завмерло...

У полудень знявся вітер.

Кущ почало гойдати. А Василькові снилося, що він лежить у колисці, підвішеній до сволока чотирма линовками, і гойдається. Поруч стоїть мати, тримає у нього перед очима гілочку червоних порічок, сміється і щось каже йому, а в самої котяться сльози...

Василько прокинувся і побачив небо. Високо під білими хмарками плив шуліка, тримаючи в обіймах жовтий жмутик.

— Айга-а-а, — линуло од села, — айга-а-а...

"Курча взяв", — подумав Василько, схопився на ноги і теж закричав хрипким після сну сирим голосом:

— Айга, айга, ворюго нещасний...

Потім ухопив палицю і пожбував у шуліку, але не докинув і заходився вудити: спочатку сипнув у воду жменьку землі — для принади, тоді гарненько поплював на черв'ячка і сказав:

— Ловись, рибко, велика й маленька... Василько знав, що на тому місці, куди він закинув, отак у півводи, є старий вербовий пеня, присмоктаний піском, а коло нього завжди труться деруни. Вони беруть спрожогу, наввипередки. Але сьогодні й деруни чомусь не брали. Поплавок лежав, немов у калюжі.

Жарінь спала. Трава і листя на кущах запахли терпкою прохолодою. Дно у річці потемніло: звідти вже зринала ніч. Василько захвилювався, почав закидати вудочку майже раз по раз і міняти черв'яків, бо ті, що побували у воді, здавалися йому негодящими.

Але й це не допомогло. Тоді він подрався на вільху, що майже лягла стовбуром на річку. Згори вода була прозорішою, дно жовтіло, як віск. Навколо пенька справді стояли деруни, уткнувшись у нього тупими горбатими головами.

— Е-єсь до ви! — зловтішно прошепотів Василько і закинув прямо в гурт. Проте жоден дерунець навіть хвостом не поворухнув.

— Ну? — спантеличено запитав Василько і став підводити черв'яка прямо під пісок кожному. Деруни одверталися або лягали на дно.

— Ну! — вже закричав Василько.— Ну! Ну!..

Вода почала темніти, смуги на дерунячих спинах злилися. А згодом і пенька не стало видно. Василько сплигнув на землю і подався попід берегом, закидаючи вудочку між латахами. Гачок десь зачепився за гілочку і одірвавсь, але він не помічав того у пільмі і продовжував шморгати волосінню, доки не загубив і поплавка...

Од села потягло низами гіркий бур'янячий дим. Кой-де у вікнах ненадовго заблимали каганчики і знову погасли — люди повечеряли. Над річкою прошелестіла гайвороняча згряя і знову стало чути густе комарине гудіння.

Василько сидів біля сухої порожньої торбинки, уткнувшись головою в коліна. Йому думалося про те, що сьогодні у їхній хаті не світитиметься, бо немає риби, щоб чистити. А завтра на снідання не буде юшки, Поля плакатиме, мати піде на роботу не ївши і повернеться увечері з товстими набряклими ногами.

Десь поблизу в березі бовтнула щука. Василько здригнувся і став прислухатися. Потім підвівся і потихеньку поліз у річку. Вода була гарячою і м'якою, мов щолок, обіймала Василька все вище й вище, доки не набралась у пазуху. Там почали плавати петрики, тручись об худеньке Василькове тіло так ніжно, що він разів зо два аж хихикнув од лоскоту, тоді звик і, не дихаючи, підкрався до того місця, де бовтнулась щука. Зараз вона опиниться в його руках і вигинатиметься над головою, як поперечна пилка... Ото мати зрадіють! "Ого, — скажуть, — яка щукеря!" А Поля буде сміятись і гуцатися на лаві, підкидаючи вгору бліде гузенце...

Василько розчепірів руки і, падаючи грудьми на воду, швиденько звів їх докупи. Пальці затисли щось слизьке, серце солодко защеміло,

чекаючи тієї миті, коли ошелешена здобич запрачається. Але вона не пручалась: то був згорнутий у дудочку молоденький латашок...

— Ні, — сказав сам собі Василько, — щуки я не піймаю, бо вона прудка. Краще піду по в'юнів.

Він вибрів на мілину. Стало грузько. Вода запахла гнилим падаличним листям і моченими коноплями. Василько занурив руки в кушир і, щоб не так грузнути, порачкував на колінах, обмацуючи мул. Та раптом дно зникло. Василько пірнув по шию і, відчувши під собою холодну глибочінь, усім тілом шарпнувся до берега. Але кушир, затягнутий коліньми з мілини, цупко обмотав штанці і тяг Василька вниз.

На якусь мить він знову, як тоді спросоння, побачив небо. Воно розділилось на дві половини: одна була чорною, друга — в зорях. Десь далеко спалахнула блискавка і впала на воду.

"Он чого вона не ловилась..." — промайнуло у Васильковій голові, і водночас у вухах зашелестіла вода, потекла в рот.

"Мамо!" — крикнув Василько, але замість власного голосу почув лише глухе булькотіння. У скронях стало боляче і задзвеніло — тоненько, немов десь далеко сурмила сурма, перед очима троїлися червоно-зелені плями, наїжджали одна на одну і підплигували, мов покотьола. Потім у голові щось ляснуло, покотьола розскочилися і попадали, наче збиті синім батогом... Згодом посеред чорної ковбані один по одному зринули петрики, погойдались на хвилях і зграйкою прибились до берега...